

Aan de Boorden van den Dinkel.

Waag ik het thans, u een weinig nader bekend te maken met de Dinkeloovers, zoo zal dit zijn om eene dubbele reden: en om haar bekoorlijkheid en om haar plantenrijkdom.

Op de kaart van Nederland zien wij in Overijssel niet ver van de Duitsche grens een heuvelrug met rood geteekend. Groot is de geel gekleurde strook gronds niet, die er overschiet, maar breed genoeg om er een blauwe lijn met bochten en kronkelingen door te trekken.

Wat vaag en onvolkomen geeft zoo'n streep toch de Dinkel weer!

Waar zijn die steile, afgebrokkelde oevers, waar die trotsche bosschen met hun overhangende boomen, wier wortels het frissche nat opzuigen uit hare wellen en wier donker groen zich spiegelt in het vloeiend zilver? Waar die verscheidenheid van planten, die de oevers tooien met

Plotseling blinkt en ruischt het voor onze voeten; water, een breed water, stroomend, helder water, zuiver als gefiltreerd, helder als kristal. Het gele zand van den bodem, regelmatig gewolkt, is er mooi door te zien.

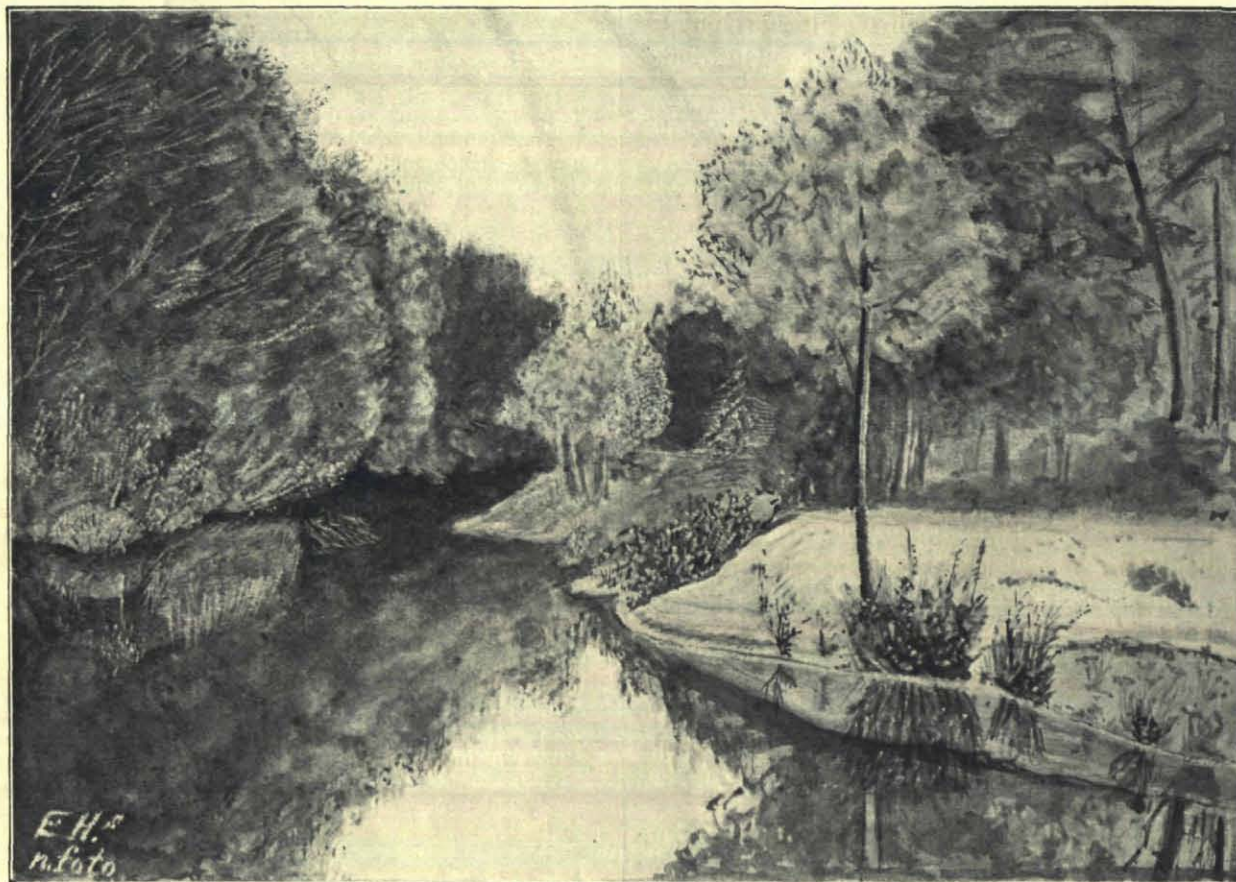
Steil zijn de oevers, bevallig hangen de takken over, streng staan er Rumex en Sium, slingerend neemt de stroom zijn weg langs bosschen en beemden door heide en bouwgrond vruchtbaarheid brengend aan deze uit hun aard onvruchtbare oorden.

Dit is de Dinkel.

Ziet gij daar die blauwe Libel (*Calopteryx splendens*) zweven?

Wat steekt haar indigo aardig af bij het groen der Waterlilie en het geel-roode zand van den overkant,

Ziet ge daar staan, de forsche *Butomus*, man aan man,

Aan den Dinkel in 't Sterrebosch.

(Op 2 M. afstand bezien; de teekening is bij vergissing $4 \times$ zoo groot gereproduceerd, als 't moest).

Naar een foto van den Heer DE LA RIVIÈRE te Zwolle.

alle kleuren en nuancen van rood en wit en blauw? Waar is nu dat frissche water, welks koelte zoo versterkend werkt, dat stroomende, levende water, dat vloeit en kronkelt, en vielt en draait, nooit talmt of toeft, doch immer verder en verder vliet, altijd, altijd door: trouwe beeltenis van het krachtig energieke leven!

Dit alles weer te geven vermag zelfs een relief kaart niet; genoeg, zoo die blauwe streep eenige voorstellingen wakker roept, die door het volgende wat nauwkeuriger belijnd mogen worden.

Wij zijn op excursie — 1 Juni!

Door knetterende bremmen en hakige bramen zoeken we ons een doortocht. Het hooge hakhout schut elk verkoelend windje en beneemt ons het uitzicht zoowel naar boven als naar voren. De oogen sluiten zich telkens voor het spinrag, dat als verscheurde sluiers u bij iedere stap het gelaat sierlijk behangt.

de bladen zijn hun zwaarden en de bloemstengels pieken met gesteelde druppels purperbloed. Naast hen staat het Pijlkruid met pijlen en kogels.

Op dien ouden tronk, 't lijkt wel een der rhizophoren van het bekende plaatje, doch zonder stam of takken, op dien rhizophoor dan heeft zich het blauwe glidkruid weten te vestigen, die mooie lipbloem met die doellooze(?) bult aan den kelk. Bij paren gluren de bloempjes uit hare schuilhoekjes langs den vierkanten stengel naar één kant. Hooger verheft zich, vlak naast ze, een roode *Lythrum*, wier fijne kelk en bloemblaadjes volstrekt niet in harmonie zijn met de krachtige, ferme houding der plant, zoodat zij op mij steeds den indruk maakt van een kwasterig opgesmukt heer.

Voorzichtig! Je dringt te veel vooruit. De oever hangt over. De bovenste laag aarde door het wortelnet der planten aaneengehecht, is blijven zitten, terwijl het lagere losse zand is weggespoeld. De stroomdraad gaat onder uwe

voeten heen. Bij een klein stootje guurt er reeds zand in 't water. Daarom gaan we een paar passen terug en worstelen dan door verward staande struiken, die noode een doortocht laten, wat verder langs den oever. Spoedig komen we op open plekken zandige weide. Een Zegge met behaarde urntjes en bladen kruipt met zijn wortelstok door het losse zand (*Carex hirta*) evenals hare kleinere zuster (*C. praecox*) die 3 bruine aartjes draagt, dicht bijeen, waarvan het langste knotsvormig is. Je zult ze niet licht verwarren.

Wat ligt daar voor nat goedje? Kijk! Visschers hebben hier hun net opgehaald. Een groot vertakt watermos, *Fontinalis antipyretica*, dan een lange onvertakte plant met kransen van fijn verdeelde blaadjes, *Myriophyllum verticillatum*, en eindelijk nog een flinke plant met glibberige breed-eironde ongesteelde bladen en een korte groene aar, *Potamogeton perfoliatus*. Het mos vinden we later op boomtronken en palen, onder water, terwijl we met een enkelen blik op den stroom nog aren zien van de beide laatste, aan het net ontsnapt.

Hier op het blinkende, barre zand, dat de rivier bij hoogen stand heeft uitgeworpen, (rivierduinen in 't klein), liggen vele plantjes met roze-stengel en honderden witte bloempjes plat ter aarde; *Illecebrum verticillatum*. Met de takken stervormig uitgespreid vormen zij een waar sieraad voor het zand. Daar ligt er nog een tegen den grond, groen van kleur met een massa kleine gele kopjes *Herniaria glabra*. Zij legeren zich op den grond om de huidmondjes in eigen schaduw te houden. Het brandend heete zand zou ze totaal doen verdroogen. Ze scheiden noode van het vocht, dat ze toch reeds zoo schaars vinden. Wat boren ze met hun wortels diep het zand in! Wat een moeite voor die stiefkinderen om aan den kost te komen! Hoe geheel anders leven er hunne familieleden Anjelier en Prikneus van!

Niet veel is hier te zien, maar daar voor ons is de oever hooger en vaster door opslag van eiken, berken en allerhandegrassen. Dat is me hier een dwergenboel! Vooreerst het

Vroeg-Havergras, *Avena praecox*, grijs en nog geen vinger lang. Dan wint het hare zuster, *A. caryophylla*, vlak naast haar en in grootte en in kleur. Twee palm hoog prijkt zij in purper en zilver! Op het uiterlijk zijn ze dus reeds gemakkelijk te onderscheiden. Treffender is de overeenkomst tusschen de laatste en hare nicht *Aira flexuosa*, doch deze is grooter van gestalte (3 x) en draagt de kleine aartjes aan heen en weer gebogen steeltjes. In dichte drommen laten zij op wallen en open boschgronden hun glanzende pluimen door het minste windje wiegelen.

Nog een paar grassen staan er, beide in een grijs, blauw waas. Het eene heeft één rij zwarte aartjes aan den stengel (buig de spil naar achteren om, ze mochten aan de hoofdas aangedrukt liggen) en een eigenaardige zode; 't is *Nardus stricta*, Borstelgras. Het andere vormt kleine polletjes in het stuivende zand en heeft een knotsvormige kafnaald met een krans van haartjes, eenig in de planten-geschiedenis. 't Heet *Corynephorus canescens* (grijs) Buntgras. Dan staan hier nog een kleine Hoornbloem *Cerastium semidecandrum*, al lang uitgebloeid; een rose vlinderbloem, *Ononis spinosa*, die ook maar niet in de hoogte kan komen; *Arenaria* met haar vele fraaie blaadjes, en eindelijk, de kleinste wel van alle, *Sagina procumbens*, wel de kleinste maar niet de minste; zij zal zich niet laten verdringen; met volle handen strooit zij 't zaad in 't rond.

Met ongeduld heb je staan luisteren bij het aanwijzen

van die grassen en dat ander kleine goed, hoeveel aardigs er ook aan te zien is. Die gele sterretjes waren u al lang in 't oog gevallen, met die dikke blaadjes aan een korten stengel opeengehoopt. Dat ze spiraalvormig staan kun je mooi zien als je den stengel naar rechts draait en dan met een speld blad voor blad afstroopt. Een aardig plantje, die *Sedum acre*, het kleurt geheele plekken geel. Meer verspreid staat er nog een ander soort; deze is hooger van bouw en purper van kleur. De blaadjes zijn langer, ronder, en eindigen in een stekelpunt. 't Is de nogal zeldzame *Tripmadam*, *Sedum reflexum*. Deze plantengroep roept ons onwillekeurig de woestijn met al hare verschrikkingen voor den geest, waar ook planten, op dezelfde wijze als deze, voor uitdrogen worden behoed. Veel sap in stengel en bladen, een groot volume en een klein oppervlak, met weinig huidmondjes.

Tegen het uitdrogen zijn er meer beschut. Zie daar eens een plantje staan, geheel in grijs vilt gestoken: *Filago minima*, niet erg *minimem!* toch wel 2 d.M. *Potentilla argenta* alleen aan de onderkant der bladen, waar de meeste huidmondjes liggen, wit. *Jasione* en *Knautia* hebben een losser haarkleed, maar houden daarom ook hun grootste bladeren dicht bij den grond.

Nog een mooi plantje staat daar in bloei: vrij groot zijn de vuurroode bloemkroonbladeren met hun donkere teekening.

Dat is nu de zzz steen-anjelier (*Dianthus deltoides*), die langs den geheelen Dinkelkant en aan den straatweg naar Oldenzaal u bij menigte zal tegenstralen.

Nog wijs ik u terloops op die gele pluimen van Waar-Walstroo met zijn melk-rinnende kracht, en de roode Thijm, beide aangenaam riekende bloempjes.

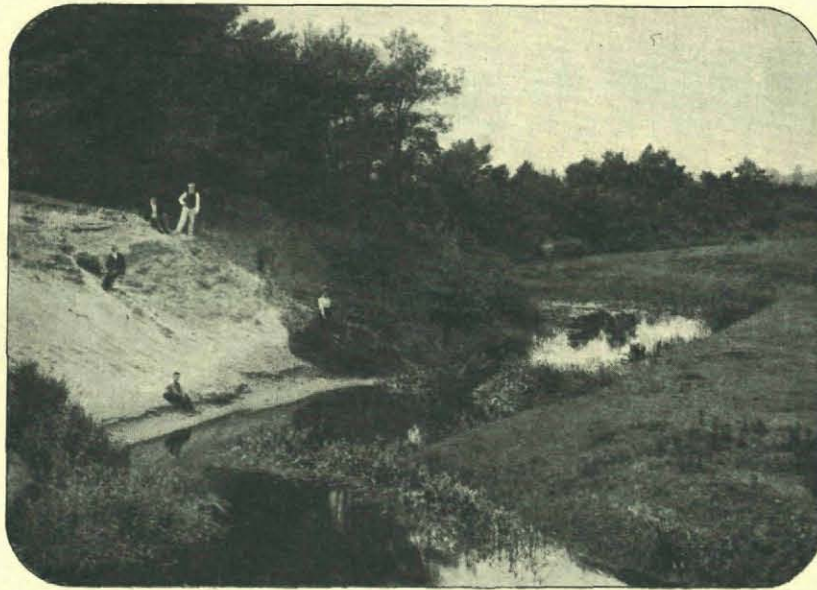
Een klein bouquet willen wij ter gedachtenis aan dit rijke plekje medenemen; wat blinkend-bruine grassen in 't midden, daarom geel walstroo en grijs viltkruid, waartegen hier en daar een anjelier, alles oprijzende uit een krans van Thijm.

Dezen oever hier hebben wij „en detail” bestudeerd, wat zich daar een 50 pas achter

ons bevindt, willen wij „en gros” opnemen: een ondoordringbaar houtgewas op lagen grond met slooten en oude, half dichtgewassen rivierbeddingen, met slingerende en ruwe heesters en een bonte verscheidenheid van grassen: *Calamagrostis* en *Phalaris* zijn van hier uit reeds te zien. Meerhooge *Valeriaan*, *Eupatorium*, *Epilobium hirsutum* en *Thalictrum flavum*-planten trekken het oog. Een heir van vogels huist er en 't is een gekir, een gepiep en gefluit, waaruit niet wijs te worden is. Eens in die wildernissen doorgedrongen, zou men zich eerder in een bosch van den Amazonestroom wanen dan zoo nabij gecultiveerde oorden.

't Was op een namiddag van Mei 1900, dat ik er op ontdekking was uitgegaan! Geheel onder den indruk, die de deels vreemde plantengroei maakte, de bij iederen pas wisselende omgeving, had het gevaar van steeds te struikelen in onzichtbare slooten en moerassen, had dat smartelijke gevoel van alleen-zijn, mij naar, droefgeestig gemaakt en hoorde ik niets van wat er om mij heen voorviel.

Plotseling word ik uit mijne mijmering opgeschrikt door een wild en heftig geblas in 't water voor mij. Werktuigelijk ruk ik de takken op zij en zie een vogel, die draait en zwiert op het water, die als dolzinnig zijn vleugels slaat in het bruisende nat. Hij splijt met zijn snavel het water alsof hij een vijand den doodsteek toebrengen wilde. Ben ik die vijand? Waarom zwemt hij dan niet henen? de sloot is lang, er is uitkomst genoeg! Och

Aan den Dinkel. Lutterzand.

Naar een foto van den amateur J. ENSERINCK te Kampen

neen, zij speelde comédie! Ja, zij, de moeder van een talrijk en dierbaar kroost. Ik zag de kleintjes nog niet wegzwemmen; de zog-streep in het water verried hun. Zij, het vrouwelijk Waterhoentje te kennen aan de roode plek op den snavel, moest mijne aandacht van de kleinen afleiden, en dat deed zij uitstekend. Toen zij ze ver genoeg weg dacht, dook zij kopje onder, haar kinderen na en er was niets meer te zien. Een poosje later klonk een eigenaardig treurig geklok en wat verstrooid was, was weer vergaderd.

Wat maakt de liefde toch vindingrijk!

Wij wandelen nu wat verder. Eerst naar den anderen oever over eene halfvermolmden brug uit de voor-vorige eeuw. Schraal is de bodem hier nog, ten deele door verspreid staande dennen en berken beschaduwde. Rechts ligt een wal en daar achter bouwland. Op dien wal staat hakhout en daarvoor *Scrophularia nodosa*. Een gewone plant maar met zulke ongewone bloemen: zoo'n eigenaardigen vorm, die groen- en bruine kleur, dat plaatje boven, die stand der meeldraden voor ze rijp zijn, die gebogen stijl, alles zeer interessant. Dezen zomer vond ik er een alleraardigste en leerzame vergroeiing, van 3 bloemen aaneen met 3 vrucht-beginsels, geheel normaal, 11 kelkbladen, 14 meeldraden (5 + 5 + 4) en een gemeenschappelijke bloemkroon met één plaatje. Hieruit was te zien ('t blijkt overigens ook aan het voorkomen van nectar onder het plaatje) dat dit 5de ding een rudimentaire meeldraad is.

De plant prijkt met verscheidene van die monstrositeiten.

Toen ik dezer dagen (midden Juni) er nog eens op uitging om stof voor dit opstel te verzamelen kwam ik hier voorbij een berken struikje half kaal gevreten, door zwarte glanzende rupsen (eigenlijk bladwesp-larven). Ik doe een stap nader om ze eens bezig te zien en er een paar in te palmen of... daar zweven, als op kommando, alle rupsen, en het waren er meer dan vijftig, met driekwart van haar lijf in de lucht als volleerde gymnasten. Met hun kop en 3 paren pooten hielden ze zich vast terwijl het achterlijf S-vormig

naar boven kringelde, ja zich soms plat over den kop lei. Een paar in slavernij gehouden individus herhaalden, op het minste bevel, tot mijn groot genoegen (ook tot hun?) die kunstige toeren.

Wij zijn nu in eene groote vlakte gekomen, een groene weide. Rechts van ons goudgele korenvelden, omzoomd door laag geboomte, links de kronkelende Dinkel, aan welks overkant drommen van beuken en eiken staan geschaard, die fier en slank als eene reuzengarde de wacht houden bij de insluimerende natuur.

Het frissche groen, dat die helden siert, laat ternauwernood een doortocht voor enkele stralen der reeds zinkende zon, die op het gras om ons heen, bewegelijke schaduwen tooveren, stoeiende met kleine zonnetjes, terwijl in het water voor ons, ze een kreuveling van zilveren lijntjes en donkere diepten trekken, die hier plotseling uitgeveegd en daar als door onzichtbare elfenhand met zilveren stift geteekend worden. Melodisch wiegelt het water, zacht suist de forsche Phalaris bij d' effen slag van d' oeverlisch. Droomend van haar dartelspel, in gouden zonneschijn, rust onder een blauw gazen spreij *Calopteryx* op het zachte blad van *Lysimachia*.

Wij leggen het hoofd in het dauw-persend gras en de verhitte slapen laven zich aan de druppels, die de koele atmosfeer niet meer tot zich kan nemen.

En als dan de maan boven 't gindsche dennenbosch is gerezen en haar stralen werpt over dit schoone landschap, dan trilt in ons binnenste een teedere snaar, dan bezielen ons de edelste gedachten. Elke woestheid, elke wanklank, alle haat, alle nijd vliedt terug in de donkere kolken, waaruit zij zijn opgedoken, en slechts gevoels van tevredenheid van liefde, van geluk blijven. Dan vergeten we alle verdrietelijkheden, dan smaken we een genot, dat is zoet, edel, onbeschrijfelijk.

Denekamp.

J. B. BERNINK.

Opmerkingen bij het lezen van „De Levende Natuur.”

(Deel IV, blz. 21). *Geur van bladeren*. Waarom sommige bladeren, in casu die van het peperboompje, geen geur verspreiden, als ze gaaf zijn, en het wel doen als men ze scheurt, is zoo onbegrijpelijk niet. De geurende stof, hier eene alcaloïde, was opgesloten in hermetisch dichte cellen. Bij het scheuren van het blad worden eene massa cellen open-scheurd en de alcaloïde heeft gelegenheid te vervluchtigen.

(Deel IV, blz. 24). *Scrophularia* als middel tegen kanker. *Scrophularia* beteekent skrofelkruid, een kruid tegen skrofel-ziekte; skrofel (*scrofula*) is een klierachtig gezwel; vooral bij varkens (*scrofa*) komen zulke gezwellen veel voor. Een *scrofa* is een varken, een *scrofula* is dus een varkensgezwel, een *scrophularia* een varkensgezwelplant, een middel tegen klierachtige gezwellen bij varkens. Reeds eeuwen worden de bladeren en wortels van *Scrophularia nodosa* en *Scrophularia aquatica* tegen klierachtige gezwellen van varkens, doch ook tegen die van menschen gebruikt, alsmede tegen keel-ontstekingen. Het volk noemt allerlei kwaadaardige gezwellen eenvoudig „kanker”, vandaar het gebruik van *Scrophularia* ook tegen echte kanker. ZIE DIT DEEL blz 284.

(Deel IV, blz. 32). Heel aardig, die *weersvoorspelling van de zwaluw*. Maar wat doet de zwaluw bij helder weder zoo hoog in de lucht; waarom zweeft zij bij slecht weder zoo laag bij den grond of vlak over het water? Zij vangt haar gewone prooi. Wie zijna het dus, die de zwaluwen dwingen hoog of laag te vliegen, wie voorspellen eigenlijk het weder in dit geval: de insecten, vliegjes en muggen; maar wij zien deze kleine diertjes niet, en nu wordt de weersvoorspelling op de zwaluw geschoven, die er part nog deel aan heeft.

(Ibidem, blz. 33). Onder de visschen is de modderkruiper, weeraal, donderaal, puitaal of fluitcr ook een goede weersvoorspeller. Onder de Gelede Dieren zijn vooral spinnen als goede weersvoorspellers bekend en onder de wormen de bloed-zuigers. De spinnen kruipen weg bij naderend slecht weer.

(Deel IV, blz. 110). Dat *slangen* geen oogleden hebben, is minder juist uitgedrukt. Zij hebben, evenals de andere Reptielen twee oogleden, een klein bovenste en een groot onderste, dus juist anders dan bij de Zoogdieren. Deze twee oogleden vergroeien met elkander tot een vóór den oogbol zich bevindend horlogeglasvormig, hoornachtig, dik vlies. Het onderste ooglid is doorschijnend, moet het wel zijn, want anders zouden de slangen met hunne vergroeide oogleden niet kunnen zien. Door dit doorschijnende vlies (niet te verwarren dus met onze hoornhuid) kunnen wij den oogbol der slangen zien bewegen. Als de slangen gaan vervellen, laat de buitenste hoornlaag van hun huid langzaam van de reeds gevormde nieuwe hoornlaag los. Tusschen deze twee hoornlagen dringt dan lucht; vandaar dat de kleuren van de slang dan zoo dof worden; vandaar dan ook dat de oogen zoo dof worden, alsof de dieren lijden aan witte staar. Als met een tooverslag krijgt de slang na de vervelling de meest frissche kleuren en het helderste oog terug.

(Deel IV, blz. 114). *Paling in jenever*. Ik kan me best voorstellen, dat jenever, waarin een levende paling verdrongen is, niet lekker smaakt, zoodat daarmee dronkaards genezen worden, of, zooals u zegt, er aan bezwijken (zeker als ze 't toch lekker vinden en er dan te veel van genieten?). In Rusland gebruikt men een middelje tegen dronkenschap, dat een broertje van 't Jordaandrunkje genoemd kan worden: men bereidt alle spijzen, die men den dronkaard voorziet, met jenever. Het middel heet probaat te zijn.

(Deel IV, blz. 114). *Vergiftige mosselen*. De gewone mossel of zeemossel (*Mytilus edulis*) smaakt het lekkerst in den herfst en in den winter. Sommige menschen kunnen geen mosselen verdragen; ze krijgen er netelroos van. Mossels, die op met koper beslagen schepen vastgezetten hebben, schijnen bepaald giftig te zijn. Sommige mossels kunnen, ook al hebben ze niet op koper vastgezetten, toch giftig